

PDF hosted at the Radboud Repository of the Radboud University Nijmegen

The following full text is a publisher's version.

For additional information about this publication click this link.

<http://hdl.handle.net/2066/45885>

Please be advised that this information was generated on 2019-01-23 and may be subject to change.

Aanslag door stroopwafel

LEON WECKE

Men moet zich als categoriserend wezen behelpen met tal van duurzame beelden, die veelal de werkelijkheid onvolledig, vertekend en soms met fantasie-elementen aangevuld weergeven. Het gaat om duurzame opvattingen, soms vooroordelen, clichés, stereotypen die onder meer door opvoeding, onderwijs, ervaringen, kerk, religie, politieke partijen en media zijn ingeprent. Zonder die geprefabriceerde weergaven van de werkelijkheid, de feitelijkheid en de waarheid zou geen gesprek mogelijk zijn, geen programma worden gemaakt en geen oordeel kunnen worden geveld.

Vijand en bedreiging

De definitie die men geeft van de situatie waarin hij verkeert, is uit tal van beelden opgebouwd en zal ons gedrag onder bepaalde omstandigheden in hoge mate bepalen: *'If men define situations as real, they are real in their consequences'*, aldus de Amerikaanse socioloog W.I. Thomas. Als men meent dat iets zus of zo is, is het gedrag ook navenant. Als men meent dat de aarde binnenkort vergaat, zal men zich als lid van een of andere extreme sekte op die ramp voorbereiden door alvast een voorschot op het hemels paradijs te nemen. Als men meent dat de milieuproblematiek zodanig desastreus zal uitpakken dat het voortbestaan van de aarde daadwerkelijk onzeker is, zal men wellicht van zijn bijdrage aan de bevolkingsaanwas afzien en als milieubewust echtpaar kinderloos door het leven gaan. Als men meent dat het terrorisme de grote bedreiging van deze tijd is, zal men de waarschuwingen van de overheid serieus nemen en zelfs met de *aanranding* van grondwettelijke vrijheden akkoord gaan.

Vijand- en bedreigingsbeelden vervullen belangrijke functies, zowel voor individuen, groepen, staten als statenverbanden. Natuurlijk heeft de mens behoefte aan veiligheid, maar het is geen wet van Meden en Perzen dat daarmee ook vijandbeelden zijn gegeven. Cultuur, die zowel vreedzaam als oorlogszuchtig kan zijn, is in hoge mate bepalend voor de perceptie van vijanden; personen, van wie wordt aangenomen dat ze een ernstige bedreiging vormen. Ze behoeven het niet werkelijk te zijn, als de houder van het vijandbeeld maar meent dat dat het geval is. Een vijandbeeld is een duurzame opvatting van vijandschap en een bedreigingsbeeld betreft de aanwezigheid van een gevaar, dat ook van niet-menselijke oorspong kan zijn.

Functies

Belangrijke functies van beide beelden zijn onder meer de denkeconomische functie en de legitimatiefunctie. De denkeconomische functie betreft het beeld

'We roken ze uit hun holen', is een van de bekende uitspraken van de Amerikaanse president in zijn strijd tegen het terrorisme. De hedendaagse vijanden van de Verenigde Staten worden als beesten afgeschilderd. Maar is het beeld dat van deze en andere vijanden wordt geschetst juist? Wat zijn vijandbeelden en welke gevolgen hebben ze?

De mens is een beperkt wezen. Dat betreft niet alleen zijn levensduur, maar ook het vermogen de werkelijkheid in al zijn facetten te bevatten.

Drs Leon Wecke is als polemoloog verbonden aan het Centrum voor Internationaal Conflict-Analyse & Management (CICAM) van de Radboud Universiteit Nijmegen.

als instrument van de beperkte mens om tot een oordeel over de wekelijkheid te kunnen komen. Zo zijn mensen nu eenmaal niet in staat om zelf de werking van het gat in de ozonlaag, de verhoging van de zeespiegel en de mondiale vervuiling in alle aspecten naar waarheid en werkelijkheid te vatten. Men moet zich wel behelpen met de beelden, die door diverse actoren, instanties en media worden aangereikt.

Bovendien is het veelal zo dat bewust dan wel onbewust de verspreiding en/of versterking van vijand- en bedreigingsbeelden met name een legitimatiefunctie vervullen en daarmee tot de rechtvaardiging van bepaalde menselijke (in-) activiteiten bijdragen, zoals daar zijn oorlog, het nastreven van bepaalde andere doelen en het in stand houden, afbreken dan wel versterken van internationaal recht.

Terrorisme

Het inmiddels geduchte vijandbeeld van *het terrorisme* is een element in het doemdenken over de toekomst van onze samenleving en cultuur geworden: men moet met het terrorisme afrekenen. Zo niet, dan is men nu al bijna evi-

dent op weg naar de grote *clash* tussen de islam en het Westen. Iets dat al per definitie niet kan: zowel *het* Westen als *de* islam bestaan niet - een conclusie waarvoor men noch politicoloog noch theoloog behoeft te zijn.

Auteurs als Samuel Huntington en Robert Kaplan hebben hun voorbereidend werk gedaan en de aanslagen van 11 september 2001 hebben reeds het gelijk aan hun kant bewezen. Zo wordt gesteld dat 'het islamitisch terrorisme's we-

relds grootste bedreiging' is. Wie dat niet inziet is, volgens de Amerikaanse president George W. Bush, 'met de terroristen'. Hoewel het terrorisme een *peanut* is vergeleken bij werkelijk grote bedreigingen voor de mensheid, zoals tientallen miljoenen slachtoffers per jaar implicerende armoede, honger en ziekten - en tevens causale factoren zijn met betrekking tot sociale onvrede en politieke instabiliteit - wordt niets nagelaten om het allesbepalende vijandbeeld van de terrorist te versterken en te verspreiden.

Publieke opinie

Ten behoeve van dit vijandbeeld worden kleurcodes voor alertheid ingevoerd, waardoor het volk naar believen kan worden gemanipuleerd, terwijl inmiddels een vergeten pakje stroopwafels al voldoende is om het Centraal Station in Utrecht te ontruimen. Uit eigen onderzoek, twee maanden na 11 september,

Illustratie: Jolet Leenhouts

bleek dat de Nederlander, kiezend uit zeven levensbedreigingen, het terrorisme op nummer één en het verkeer - met gemiddeld 1.000 doden en 4.500 gewonden per jaar - op de laatste plaats zette. Dat, statistisch gesproken, men zich in Nederland 500.000 keer eerder in de eigen auto te pletter rijdt dan slachtoffer van een terroristische aanslag te worden, blijkt geen argument om het terroristische gevaar te relativeren.

Als het volk erin gelooft is een doemscenario een perfect middel om in de publieke opinie voldoende steun voor een bepaald beleid te verkrijgen.

Massavernietigingswapens in handen van een bewezen oorlogsmisdadiger waren voor de Amerikaanse regering van belang om de oorlog tegen Irak te kunnen beginnen. De alles en iedereen bedreigende vijand, die een vanzelfsprekende relatie met de aanslagen van 11 september had, kende zijn denkeconomische en legitimerende functie, althans aanvankelijk en met name, voor het Amerikaanse volk en de Britse premier Tony Blair.

Fahrenheit

Soms worden bepaalde gevaren en bedreigingen echter onvoldoende gezien. Zo zou het kunnen zijn dat een overheid, in haar pogen de meerderheid van het volk tot steun voor haar beleid te bewegen, maar één echte grote bedreiging kan hanteren. Zo blijkt de regering-Bush doof voor de gevaren die de milieuproblematiek ook voor de Verenigde Staten in zich bergt. Dat blijkt zodanig verontrustend dat vanuit het Amerikaans Ministerie van Defensie enige tijd geleden een rapport werd gelanceerd met juist de milieuproblematiek als primaire allesoverheersende bedreiging: een doemscenario om de ongenaakbare plaats van het terrorisme aan te tasten.

In het rapport wordt gewag gemaakt van de mogelijkheid dat de graduele opwarming van de wereld tot een abrupte vertraging van de warme golfstromen in de oceaan kan leiden. Hiervan kunnen strenge winteromstandigheden, sterk verminderde grondvochtigheid en krachtige winden in bepaalde streken en regio's - die een belangrijk deel van de wereldvoedselproductie voor hun rekening nemen - het gevolg zijn. Als de temperatuur boven een bepaald is punt gestegen, kunnen zich abrupt tegengestelde weersgesteldheden voordoen, die in sommige streken de temperatuur met 5 tot 10 graden Fahrenheit doen dalen. Circa 8.200 jaar geleden gebeurde ook iets dergelijks. Het betreft een doemscenario waar Michael Moore, de vader van de film *Fahrenheit 9/11*, nog eens aandacht aan zou kunnen besteden.

Doeminstrument

Wie weet zal er, als de opstellers van het rapport gelijk hebben, binnen een paar jaar een moment komen waarop zelfs boven het Haagse Binnenhof het zoute water zich zal sluiten. De regering-Bush meende op basis van het ongewenste rapport haar visie inzake terrorisme en milieu niet te moeten wijzigen, maar uit recente uitspraken van de president blijkt dat het milieu bij nader inzien toch tot de serieuze beleidsonderwerpen moet worden gerekend. In bepaalde gevallen is de ene doem nu eenmaal een nuttiger instrument voor de legitimatie van het beleid dan de andere. ■